МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное образовательное учреждение
высшего образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Высшая школа татаристики и тюркологии им.Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ
Проректор
по образовательной деятельности КФУ
Проф. Таюрский Д.А.
____
"___"______________20___ г.

Программа дисциплины

Синтаксис татарского языка Б1.Б.14.5

Направление подготовки: 45.03.01 - Филология
Профиль подготовки: Прикладная филология: татарский язык и литература, журналистика
Квалификация выпускника: бакалавр
Форма обучения: очное
Язык обучения: русский
Автор(ы):
Мирзагитов Р.Х. , Сагдиева Р.К.
Рецензент(ы):
Галиуллина Г.Р.

СОГЛАСОВАНО:
Заведующий(ая) кафедрой: Галиуллина Г. Р.
Протокол заседания кафедры No ___ от "____" ___________ 201__г
Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации им. Льва Толстого (Высшая школа татаристики и тюркологии им.Габдуллы Тукая):
Протокол заседания УМК No ____ от "____" ___________ 201__г

Регистрационный No

Казань
2018

Содержание

1. Цели освоения дисциплины

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

7. Литература

8. Интернет-ресурсы

9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Программу дисциплины разработал(а)(и) заместитель директора по образовательной деятельности Мирзагитов Р.Х. директорат ИФиМК Институт филологии и межкультурной коммуникации им. Льва Толстого , Ramil.Mirzagitov@kpfu.ru ; доцент, к.н. (доцент) Сагдиева Р.К. кафедра татарского языкознания Высшая школа татаристики и тюркологии им.Габдуллы Тукая , Ramilya.Sagdieva@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Основной целью освоения дисциплины 'Синтаксис современного татарского языка' является дать целостное представление о научном освещении синтаксического строя татарского литературного языка на современном этапе его развития.

'Синтаксис' завершает курс 'Современный татарский язык'. Одна из главных задач его преподавания - ввести студента в современную синтаксическую проблематику, актуализируя все общеграмматические знания, приобретенные в изучении предшествующих дисциплин - морфемики, словообразования и морфологии. Замысел провести единую линию сквозь все грамматические разделы курса должен получить здесь свое завершение. Главный ожидаемый при этом 'конечный результат' - умение анализировать любой татарский текст, определяя его грамматическую устроенность 'снизу доверху' - от морфемики до структуры текста

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел " Б1.Б.14 Дисциплины (модули)" основной образовательной программы 45.03.01 Филология и относится к базовой (общепрофессиональной) части. Осваивается на 3 курсе, 5, 6 семестры.

Данная учебная дисциплина входит в раздел Б.3.2/1.3.5 ФГОС по направлению подготовки ВПО 050100.62- 'Педагогическое образование'. Модуль Б.3.2/1.'Теория языка'';

Дисциплина занимает важное место в системе курсов, ориентированных на изучение основного языка, дает совокупность теоретических и практических знаний об основных единицах этого уровня языка - словосочетание, предложение, текст и их особенностях по сравнению с другими единицами.

Синтаксис имеет одно явное преимущество перед другими разделами грамматики: он демонстрирует 'язык в действии', тогда как предыдущие позволяют увидеть его 'в разобранном виде' - в виде системы элементов, которые содержат лишь потенциальную информацию о своем использовании. Имея дело с готовыми для общения единицами, синтаксис уже поэтому более функционален, чем та же морфология. Это обстоятельство с тем большей настойчивостью диктует функциональный поворот в его преподавании.

Современная синтаксическая наука представлена, по существу, тремя синтаксисами: формальным, семантическим и актуальным. Приоритет формального объясняется традициями преподавания и ведения исследований, а не его 'первенством' в синтаксическом механизме языка. Функциональный поворот в преподавании предполагает отказ от приоритета формального синтаксиса и, соответственно, выдвижение на первый план двух других - тех, которые 'обслуживаются' формальным. Иначе говоря, можно поставить вопрос так: сначала систематизировать синтаксические средства, а потом узнать, чему они служат; а можно иначе - сначала познакомиться с теми содержательными сущностями, которые подлежат обслуживанию, а затем систематически обозреть средства, которые это делают.

Форма отчетности - экзамен в 9 семестре.

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК-1 (общекультурные	

компетенции)

владеет культурной мышления, способен к обобщению,

анализу, восприятию информации, постановке цели и выбору путей её достижения

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК-14 (общекультурные компетенции)	готов к толерантному восприятию социальных и культурных различий, уважительному и бережному отношению к историческому наследию и культурным традициям
ОК-3 (общекультурные компетенции)	способен понимать значение культуры как формы человеческого существования и руководствоваться в своей деятельности и руководствоваться в своей деятельности современными принципами толерантности, диалога и сотрудничества
ОК-6 (общекультурные компетенции)	способен логически верно, аргументированно и ясно строить устную и письменную речь
ОПК-3 (профессиональные компетенции)	владеет основными речевой профессиональной культуры
ОПК-6 (профессиональные компетенции)	способен к подготовке и редактированию текстов профессионального и социально значимого содержания
СКР-1	способен к диахроническому осмыслению и синхронному анализу языковых явлений с целью понимания механизмов функционирования и тенденций развития татарского языка
СКР-2	способен выделять и анализировать единицы различных уровней языковой системы в единстве их содержания, формы и функций
СКР-3	владеет основными понятиями о функциях языка, соотношении языка и мышления, роли языка в обществе, языковых универсалиях и законах развития языка
СКР-4	способен определять связи татарского языка и его типологические соотношения с другими языками
СКР-5	способен ориентироваться в дискуссионных вопросах языкознания и этапах его развития
СКР-6	владеет приемами анализа текстов различных видов и жанров
СКР-7	способен к толерантному общению в полиэтнической и поликультурной среде

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

- закономерности развития синтаксического строя татарского языка;
- об истории изучения предмета; о разных направлениях в синтаксисе; о синтаксических единицах; о грамматическом, синтагматическом, актуальном членении предложения;

2. должен уметь:

- обьяснять и различать синтаксические явления, изученные на лекционных и практических занятиях.
- пользоваться навыкамии полного синтаксического анализа простого, сложного, многокомпонентного предложения и текста, грамотного письма (пунктуация).

3. должен владеть:

- основными методами и приемами исследовательской и практической работы в области языкознания;

базовым терминологическим инструментарием современной науки о языке;

- навыками работы с необходимой информацией в глобальных компьютерных сетях;
- навыками подготовки научных работ и репрезентацией собственных научных исследований

4. должен демонстрировать способность и готовность:

- к практическому применению полученных знаний при решении профессиональных задач;
- к устной и письменной коммуникации

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет 7 зачетных(ые) единиц(ы) 252 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины отсутствует в 5 семестре; экзамен в 6 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
1.	Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, җөмлә кисәге, җөмлә һәм текст. Интонация.	5	1-2	2	2	0	

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
2.	Тема 2. Җөмләгә билгеләмә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.	5	3-4	4	4	0	Письменная работа
3.	Тема 3. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйленеш буларак иялтүле бәйленеш. Сүзтезмә.	5	5-6	4	4	0	
4.	Тема 4. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.	5	7-10	8	8	0	Письменная работа
5.	Тема 5. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре. Аныклагыч. Модаль кисәкләр.	5	11-16	8	10	0	
6.	Тема 6. Тиңдәш кисәкләр. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерымланган кисәкләр. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше. Сүз тәртибе. Өстәлмәләр.	6	1-2	2	2	0	

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
7.	Тема 7. Җөмлә төрләре. Раслау һәм инкяр җөмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Ике һәм бер составлы җөмләләр.	6	3-4	4	4	0	Письменная работа
8.	Тема 8. Кушма җөмлә. Тезмә кушма җөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма җөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.	6	5-6	4	4	0	
9.	Тема 9. Иярчен җөмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.	6	7-10	8	8	0	Письменная работа
10.	Тема 10. Катлаулы кушма җөмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә, күп иярченле катлаулы кушма җөмлә, катнаш кушма җөмлә.	6	11-14	6	8	0	Письменная работа
11.	Тема 11. Текст. Пунктуация.	6	15-16	2	2	0	Письменная работа
.	Тема . Итоговая форма контроля	6		0	0	0	Экзамен
	Итого			52	56	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр: сүтезмә, җөмлә кисәге, җөмлә һәм текст. Интонация.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Аның предметы, эчтәлеге, тикшеренү методлары. Синтаксис һәм логика фәннәре арасында, сөйләм һәм фикерләү арасында мөнәсәбәт. Сөйләм һәм фикерләүнең төп берәмлекләре буларак җөмлә һәм хөкем. Җөмлә кисәкләре һәм хөкем кисәкләре арасында мөнәсәбәт: субъект, предикат, бәяләү, объект, атрибут: ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, хәл, аныклагыч төшенчәләре. Субъект белән ия, үтәүче белән предикат, хәбәр белән процесс арасында мөнәсәбәт. Сөйләм, фикер, чынбарлык, сөйләүче, тыңлаучы төшенчәләренә аңлатма. Сөйләмнең төп үзенчәлекләре: хәбәрлек һәм модальлек. Интонация.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Синтаксисның предметын, тикшеренү методларын кабатлау. Җөмлә һәм хөкем кисәкләре арасындагы мөнәсәбәтне искә төшерү. сөйләм, фикер, чынбарлык, сөйләүче, тыңлаучы төшенчәләренә аңлатма бирергә өйрәнү. Хәбәрлек һәм модальлек үзенчәлекләре.

Тема 2. Җөмләгә билгеләмә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Җөмләгә билгеләмә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары: грамматик кисәкләргә таркала алуы, алмавы; хикәя, сорау, боеру, тойгылы; гади, кушма; җәенке, җыйнак; бер составлы, ике составлы; тулы, ким; раслау, инкарь

практическое занятие (4 часа(ов)):

Җөмләгә билгеләмә бирү тәртибе. Гади һәм кушма җөмләне аеру, хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләрнең кулланылышы. Бер составлы, ике составлы; җыйнак, җәенке; тулы, ким; раслау, инкарь җөмләләргә кыскача күзәтү ясау.

Тема 3. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйленеш буларак ияртүле бәйленеш. Сүзтезмә.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак ияртүле бәйләнеш. Ияртүле бәйләнешнең нәтиҗәсе буларак тезүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерә торган чаралар. Ияртүле бәйләнештәге сүзләр арасында мөнәсәбәт. Җөмлә барлыкка китерүче бәйләнеш буларак хәбәрлекле мөнәсәбәт. Җөмләне җәенкеләндерүче бәйләнеш буларак ачыклаулы (төгәлләүле) мөнәсәбәт һәм аныклаулы мөнәсәбәт. Аларны белдерә торган чаралар. Ияртүле бәйләнешнең традицион бүленеше: ярашу, башкарылу, янәшәлек. Сүзтезмә.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Җөмлә эченнән ияртүле һәм тезүле бәйләнешне аеру. Хәбәрлекле, ачыклаулы һәм аныклаулы мөнәсәбәттә торган синтаксик берәмлекләрне билгеләргә өйрәнү. Сүзтезмәгә анализ ясарга өйрәнү.

Тема 4. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.

лекционное занятие (8 часа(ов)):

Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләнең логик-грамматик кисәкләргә бүленеше. Сүзләр төрләнешеннән чыгып, җөмләдә беренче, икенче, өченче дәрәҗәдәге кисәкләрне билгеләү. Җөмләнең баш, иярчен, модаль кисәкләргә бүленеше. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Төзелеше ягыннан төрләре: гади, тезмә ияләр. Иянең белдерелүе һәм төп мәгънәләре. Хәбәр.

практическое занятие (8 часа(ов)):

Җөмләдән баш кисәкләрне билгеләү. Ияне табу, аның гади һәм тезмә төрләрен дөрес итеп билгели белү. Исем һәм фигыль хәбәрләрне аерырга өйрәнү. Гади, тезмә һәм кушма исем хәбәрләрне бер-берсеннән аерырга өйрәнү. Гади, тезмә һәм кушма фигыль хәбәрләрне дөрес билгеләү күнекмәләре булдыру.

Тема 5. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре. Аныклагыч. Модаль кисәкләр.

лекционное занятие (8 часа(ов)):

Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы. Ачыклаулы мөнәсәбәткә кергән сүзләрнең ияртүчесе буларак аергыч, тәмамлык, хәл. Аларның сөйләм оештыруда икече дәрәҗәдәге рольне уйнаулары. Аергыч, аның төп билгеләре. аергычның белдерелүе, аерылмышка бәйләнү юллары. Тәмамлык, аның төрләре. Туры тәмамлыкның мәгънәсе, бирелеше, ияртүче кисәккә бәйләнү юллары. Кыек тәмамлыкның мәгънәсе, бирелеше, ияртүче кисәккә бәйләнү юллары. Хәл, аның төрләре: вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш, күләм-чама хәлләре. Аларның бирелеше һәм иярүче кисәккә бәйләнү юллары. Аныклагыч. ярашкан һәм ярашмаган аныклагычлар. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре. Модаль кисәкләр, аларның сөйләмдәге роле.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

практическое занятие (10 часа(ов)):

Җөмләдән иярчен кисәкләрне аерырга өйрәнү. Аергычның үзенчәлекләрен, аерылмышка бәйләнү чараларын дөрес билгеләү. Тәмамлыкның туры һәм кыек төрләрен аерырга өйрәнү, аларның ияртүче кисәккә бәйләнү чараларын таба белү. Хәлнең үзенчәлекләре, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш һәм күләм-чама хәлләрен таба белү күнекмәләрен булдыру. Иярчен кисәкләрне билгеләүдәге кыен очраклар. Аныклагычларны һәм модаль кисәкләрне дөрес билгеләргә өйрәнү.

Тема 6. Тиңдәш кисәкләр. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерымланган кисәкләр. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше. Сүз тәртибе. Өстәлмәләр.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Тиңдәш кисәкләр. Җөмлә кисәкләренең тиңдәшләнеп килүе өчен төп шарт - ияртүле бәйләнешнең булуы. Тиңдәш кисәкләрне үзара теркәүче чаралар. Тиңдәш һәм тиңдәш булмаган аергычлар. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерым синтагма төзи һәм аерым синтагма төземи торган җөмлә кисәкләре. Аерымланган җөмлә кисәкләре, алар янында тыныш билгеләре. Җөмләнең актуалҗ кисәкләргә бүленеше: тема һәм рема. Аларның чылбырлы бәйләнеш хасил итүләре. Сүз тәртибе: уңай һәм инверсия. Өстәлмәләр һәм күзаллаулы баш килешле әйләнмә. Төрле җөмлә кисәкләренең өстәлмә булып килә алулары.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Тиңдәш кисәкләрне таба белергә өйрәнү. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычларның үзенчәлекләрен билгели белү. Төрле җөмлә кисәкләренең тиңдәшләнеп килә алуларына мисаллар туплау. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләрен куярга өйрәнү күнекмәләрен булдыру. Аерымланган кисәкләрнең астына дөрес итеп сызу. Тема белән реманы аерырга өйрәнү. Өстәлмәләрне һәм күзаллаулы баш килешле әйләнмәне башка берәмлекләрдән аерырга өйрәнү.

Тема 7. Җөмлә төрләре. Раслау Һәм инкяр җөмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак Һәм җәенке җөмләләр. Ике һәм бер составлы җөмләләр.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Җөмлә төрләре. Раслау һәм инкарь җөмләләр, аларның төп үзенчәлекләре. Инкарьны һәм раслауны белдерә торган чаралар. Инкарьны белдерүдә логик басым. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Аларның төп мәгънәләре һәм билгеләре. Сорау җөмлә төзелешендә татар теленең рус теленнән аермасы. Сорала торган кисәкнең урыны, аның логик басымны алуы. Бу җөмләдән соң тыныш билгеләре. Тулы һәм ким җөмләләр. Тулы җөмләнең үзенчәлекләре, ким җөмләнең үзенчәлекләре, кимлекнең сәбәпләре. Ким җөмләләрне өйрәнү тарихы. Ким җөмләләрне кимлек төренә карап төркемләү. Ким җөмләләрнең кулланылышы. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр, аларның үзенчәлекләре. Таркалмый торган җөмләләр. Аларның бер төре буларак сүз җөмләләр. Ике һәм бер составлы җөмләләр. Бер составлы фигыль, исем һәм сүз җөмләләр. Билгеле үтәүчеле, билгесез үтәүчеле, гомум үтәүчеле һәм үтәүчесез бер составлы фигыль җөмләләр.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Тексттан раслау, инкаарь, җәенке, җыйнак, хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләрне аерырга өйрәнү. аларның кулланылыш үзенчәлекләрен билгеләү. Инкарь җөмләнең раслауны белдерә башлау очраклары. Сорау, боеру һәм тойгылы җөмләләрнең күрсәткечләрен билгеләү. Ике һәм бер составлы җөмләләрне аерырга өйрәнү.

Тема 8. Кушма җөмлә. Тезмә кушма җөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма җөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Кушма җөмлә. Тезмә кушма җөмлә төрләрен аеру. Иярченле кушма җөмлә. иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре. Иярчен җөмләләрне билгеләү һәм бу турыдагы карашлар. Иярченле кушма җөмләләрне төзелешеннән чыгып төркемләү: синтетик иярченле кушма җөмлә һәм аналитик иярченле кушма җөмләләр. Аларның төп үзенчәлекләре: бәйләүче чараларның иярчен җөмләдәге хәбәр составында тору-тормавы, иярчен җөмләнең чагыштырмача тәмамланган төсмер алу-алмавы, бәйләүче чараның компонентлар чиген билгеләү өчен нигез була алу-алмавы, компонентларның урынына бәйле үзенчәлекләр, иярчен җөмләдәге баш кисәкләрнең ярашу-ярашмавы, башка телләрдәге төзелешкә охшау-охшамау һ.б. Иярчен җөмләләрне мәгънә ягыннан төркемләү.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Тексттан тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрне аерырга өйрәнү. Аналитик һәм синтетик иярченле кушма җөмләләрнең үзенчәлекләрен билгеләү. Иярченле кушма җөмләгә дөрес итеп синтаксик анализ ясарга өйрәнү, схемасын сызу үзенчәлекләре белән танышу.

Тема 9. Иярчен җөмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.

лекционное занятие (8 часа(ов)):

Иярчен җөмлә төрләре. Иярчен ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш, күләм, аныклагыч, кереш һәм өстәлмә җөмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре. Җөмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртү юллары.

практическое занятие (8 часа(ов)):

Иярчен җөмләләргә мисаллар эшләү. Аларның аналитик һәм синтетик төрләрен аерырга өйрәнү. Аларның синонимлыгына игътибар итү.

Тема 10. Катлаулы кушма җөмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә, күп иярченле катлаулы кушма җөмлә, катнаш кушма җөмлә.

лекционное занятие (6 часа(ов)):

Катлаулы кушма җөмлә, аның төрләре. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә. Катлаулы төзелмәләрнең үзенчәлеге, төрләре. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләләрнең компонентлары арасында бәйләнеш. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләләрнең схемасын төзү. Күп иярченле катлаулы кушма җөмләнең төрләре: тиңдәш иярүле, тиңдәш түгел иярүле, бер-бер артлы иярүле, берничә төр иярүле. Катнаш кушма җөмлә.

практическое занятие (8 часа(ов)):

Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләне башка шундый берәмлекләрдән аерыу, дөрес итеп анализ ясау, схема сызу. Сөйләмдә күп тезмәле кутлаулы кушма җөмләләрдән файдалану. Күп иярченле катлаулы кушма җөмләгә һәм катнаш кушма җөмләгә анализ ясарга өйрәнү.

Тема 11. Текст. Пунктуация.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Текст. Тезем. Пунктуация. Тыныш билгеләрен төркемләү. Тыныш билгеләре һәм интонация. Аларның мәгънә белдерүдәге рольләре. Пунктуацион кагыйдәләр. Гади һәм кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре. Тыныш билгеләре куелмый торган очраклар.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Текстка анализ ясау. Тестта тиешле тыныш билгеләрен куярга өйрәнү. Куелган тыныш билгеләрен аңлату күнекмәләре булдыру.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
2.	Тема 2. Җөмләгә билгеләмә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларнhң белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.	5	3-4	контрольная работа	24	письменная работа
4.	Тема 4. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.	5	7-10	контрольная работа	30	письменная работа
7.	Тема 7. Җөмлә төрләре. Раслау Һәм инкяр җөмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак Һәм җәенке җөмләләр. Ике һәм бер составлы җөмләләр.	6	3-4	тест	24	письменная работа
9.	Тема 9. Иярчен җөмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.	6	7-10			
10.	Тема 10. Катлаулы кушма җөмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә, күп иярченле катлаулы кушма җөмлә, катнаш кушма җөмлә.	6	11-14	контрольная работа	30	письменная работа
11.	Тема 11. Текст. Пунктуация.	6	15-16			
	Итого				108	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Синтаксис современного татарского языка" предполагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, Интернет, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр: сүтезмә, җөмлә кисәге, җөмлә һәм текст. Интонация.

Тема 2. Җөмләгә билгеләмә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларнның белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.

письменная работа , примерные вопросы:

Тексттан сүтезмәләрне аерып чыгару һәм аларга анализ ясау.

Тема 3. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйленеш буларак ияртүле бәйленеш. Сүтезмә.

Тема 4. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.

письменная работа , примерные вопросы:

Җөмлә кисәкләре ягыннан анализ ясау күнекмәләре булдыру.

Тема 5. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре. Аныклагыч. Модаль кисәкләр.

Тема 6. Тиңдәш кисәкләр. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерымланган кисәкләр. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше. Сүз тәртибе. Өстәлмәләр.

Тема 7. Җөмлә төрләре. Раслау Һәм инкяр җөмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак Һәм җәенке җөмләләр. Ике һәм бер составлы җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Җөмлә кисәкләре һәм җөмлә төрләре белән бәйле тест эшләү.

Тема 8. Кушма җөмлә. Тезмә кушма җөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма җөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.

Тема 9. Иярчен җөмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.

Тема 10. Катлаулы кушма җөмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә, күп иярченле катлаулы кушма җөмлә, катнаш кушма җөмлә.

письменная работа , примерные вопросы:

Катлаулы кушма җөмлә темасына караган контроль эш эшләү.

Тема 11. Текст. Пунктуация.

Итоговая форма контроля

экзамен

Примерные вопросы к экзамену:

Рекомендации по выполнению плана самостоятельной работы

Особенностью дисциплины "Синтаксис современного татарского языка" является самостоятельная работа студентов, связанная с изучением проблемных вопросов по некоторым темам лекций.

Проверка выполнения плана самостоятельной работы проводится на практических занятиях.

Самостоятельная работа студентов по курсу призвана не только закреплять и углублять знания, полученные на аудиторных занятиях, но и способствовать развитию у студентов творческих навыков, инициативы, умению организовать свое время и выразить свою точку зрения на изученные проблемные вопросы.

При выполнении плана самостоятельной работы студенту необходимо прочитать теоретический материал не только в учебниках и учебных пособиях, указанных в библиографических списках, но и познакомиться с публикациями в периодических изданиях.

Студенту необходимо творчески переработать изученный самостоятельно материал и представить его для отчета в форме реферата, эссе и др.

Темы рефератов

1. Семантический (номинативный) синтаксис.
2. Актуальный синтаксис.
3. Конструктивный синтаксис.
4. Средства подчинительной связи.
5. Именные словосочетания
6. Глагольные словосочетания.
7. Грамматические схемы и модели простого предложения.
8. Предикативность предложения.
9. Модальность предложения
10. Порядок слов в в прозаической письменной речи.
11. Синтагматическое членение предложения.
12. Сложноспаянные предложения
13. Сложноподчиненные предложения.
14. Многочленные сложные предложения.
15. Синтаксис текста.

Вопросы к экзамену прилагаются в виде Приложения �1 (с.16-18)

1. Синтаксис һәм логика, сөйләм һәм фикерләү арасында мөнәсәбәт. Җөмлә һәм хөкемләү. Алар арасында мөнәсәбәт.
2. Сөйләм берәмлекләре. Төп синтаксик берәмлек буларак җөмлә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре. Хәбәрлек һәм модальлек, аларның бирелү ысуллары.
3. Синтаксис фәнендә төрле юнәлешләр.
4. Интонация һәм аның сөйләмдәге роле. Фраза басымы. Пауза. Логик басым. Тойгы басымы. Сөйләм көе.
5. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Ияртүле һәм тезүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар.
6. Ияртүле бәйләнеш. Аның төрләре: хәбәрлекле мөнәсәбәт, тәгәлләүле мөнәсәбәт, аныклаулы мөнәсәбәт. Аларны белдерә торган чаралар.
7. Сүзтезмә турында гомуми мәгълүмат. Сүзтезмәләрнең төрләре: ирекле сүзтезмә һәм фразеологик сүзтезмә; гади сүзтезмә һәм катлаулы сүзтезмә.
8. Ия. Аның төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.
9. Хәбәр. Исем хәбәрләрнең төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.
10. Хәбәр. Фигыль хәбәрләрнең төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.
11. Аергыч һәм аның үзенчәлекләре. Төрле сүз төркемнәре белән бирелгән аергычларның аерылмышка бәйләнү юллары.
12. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре.
13. Тәмамлык һәм аның үзенчәлекләре.
14. Хәлләр. Аларның мәгънә ягыннан төрләре һәм төп үзенчәлекләре.
15. Модаль кисәкләр турында төшенчә. Аларның төп үзенчәлекләре, төрләре, бирелеше. Алар янында тыныш билгеләре.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

16. Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. Гомумиләштерүче сүзләр. Алар янында тыныш билгеләре.
17. Аерымланган иярчен кисәкләр турында гомуми мәгълүмат.
18. Гади җөмләләрне төркемләү принциплары һәм төрләре.
19. Бер составлы җөмләләрнең гомуми үзенчәлекләре, төрләре.
20. Синтагма турында төшенчә. Җөмлә кисәкләренең аерым синтагма төзи ала һәм төзи алмый торган очраклары.
21. Җөмләнең актуаль кисәкләре. Актуаль кисәкләрнең урыны.
22. Сөйләмдә сүз тәртибенең роле. Төрле сөйләм стильләрендә җөмлә кисәкләренең урыны. Сүзләрнең уңай һәм кире тәртибе турында төшенчә.
23. Раслау һәм инкарь җөмләләр. Бу төр җөмләләрнең төп билгеләре.
24. Өстәлмәләр турында төшенчә. Өстәлмәләрнең кулланылышы һәм төрләре.
25. Ким җөмләләр. Аларның кимлек сәбәбенә һәм кайсы кисәкнең кулланылмавына карап төрләре.
26. Кушма җөмлә турында төшенчә. Кушма җөмләләрне төркемләү принциплары.
27. Тезмә кушма җөмлә үзенчәлекләре. Тезмә кушма җөмләләрнең үзара бәйләнешендә теркәгеч һәм интонацияләрнең роле.
28. Җөмләләр арасында ияртүле бәйләнешне белдерә торган чаралар.
29. Җөмләләр арасында мәгънәви һәм структур бәйләнеш. Җөмләләр арасында грамматик бәйләнеш һәм аның төрләре.
30. Җөмләләрне бәйли торган чара буларак интонация (санау интонациясе, каршы кую интонациясе, көттерү интонациясе, аныклау интонациясе).
31. Иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйли торган чара буларак ияртүче теркәгечләрнең һәм теркәгеч сүзләрнең үзенчәлекләре.
32. Иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйли торган чара буларак мөнәсәбәтле сүзләрнең үзенчәлекләре.
33. Иярчен җөмләләрне бәйләнеш төренә карап төркемләү. Аналитик иярчен җөмлә үзенчәлекләре. Бу төр җөмләләрдә тыныш билгеләре.
34. Иярчен җөмләләрне бәйләнеш төренә карап төркемләү. Синтетик иярчен җөмлә үзенчәлекләре. Бу төр җөмләләрдә тыныш билгеләре.
35. Иярчен ия һәм хәбәр җөмлә үзенчәлекләре, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
36. Иярчен аергыч җөмлә үзенчәлекләре, аның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
37. Иярчен тәмамлык җөмлә үзенчәлекләре, аның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
38. Иярчен аныклагыч һәм кереш җөмлә үзенчәлекләре, аның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
39. Иярчен вакыт һәм урын җөмләләр. Аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
40. Иярчен рәвеш һәм күләм җөмлә үзенчәлекләре, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
41. Иярчен сәбәп һәм максат җөмләләр, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
42. Иярчен кире һәм шарт җөмлә үзенчәлекләре, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
43. Аналитик һәм синтетик кушма җөмләләрнең үзара синонимлыгы, аларны берсен икенчесенә әйләндерү юллары.
44. Катлаулы кушма җөмлә төрләре: күп тезмәле кушма җөмлә, күп иярченле кушма җөмлә һәм катнаш кушма җөмлә.
45. Күп иярченле кушма җөмлә. Аның төрләре
46. Катнаш кушма җөмлә структурасы. Катнаш кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.
47. Тезем. Аның интонацион үзенчәлеге, өлешләре, теземдә тыныш билгеләре.
48. Уртак һәм кыек сөйләм, аларның төп үзенчәлекләре. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү.
49. Чит сөйләм турында төшенчә. Чит сөйләм төрләре. Туры сөйләмнең төп үзенчәлекләре.
50. Текст турында төшенчә. Текстның төрләре, аның мәгънәви, коммуникатив, структур бөтенлеге. Композициясе.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

7.1. Основная литература:

1. Татар грамматикасы: өч томда / проект җит. М.З. Зәкиев. - Тулыландырылган 2 нче басма. - Казан: ТӘһСИ, 2016. - Т. II. - 432 б. http://www.antat.ru/ru/iyli/publishing/book/2016/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D0%B0%

2. Татар грамматикасы: өч томда / проект җит. М.З. Зәкиев; ред. Ф.М. Хисамова. - Тулыландырылган 2 нче басма. - Казан: ТӘһСИ, 2015. - Т. I. - 512 б. http://www.antat.ru/ru/iyli/publishing/book/2015/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D0%B0%

3. ЭОР 'Современный татарский язык: Синтаксис' (http://tulpar.kpfu.ru/course/view.php?id=419)

4. ЭОР 'Синтаксис современного татарского языка' (http://tulpar.kpfu.ru/course/view.php?id=1301)

5. Скобликова, Е. С. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения (теоретический курс) [Электронный ресурс]: учеб.пособие / Е. С. Скобликова. - 4-е изд., стер. - М.: Флинта, 2012. - 320 с. http://znanium.com/bookread.php?book=490395

6. Федосюк М. Ю. Синтаксис современного русского языка [Электронный ресурс]: Учебное пособие / М.Ю. Федосюк. - М.: НИЦ Инфра-М, 2012. - 245 с. - Режим доступа: // http://znanium.com/bookread.php?book=303968

7. Вараксин Л. А. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения: Сборник упражнений [Электронный ресурс] / Л.А. Вараксин. - М.: Флинта: Наука, 2010. - 208 с. - Режим доступа: // http://znanium.com/bookread.php?book=241679

8. Рогачева, Е. Н. Русский язык: синтаксис и пунктуация. Второй уровень владения языком [Электронный ресурс] : учеб.пособие / Е. Н. Рогачева, О. А. Фролова, Е. А. Лазуткина. ? М.: ФЛИНТА, 2013. ? 117 с. // http://znanium.com/bookread.php?book=462965

9. Павлов, А. В. Методологические проблемы современного гуманитарного познания [Электронный ресурс]: учеб. пособие / А. В. Павлов. - М.: ФЛИНТА, 2013. - 325 с. http://www.znanium.com/bookread.php?book=466244

7.2. Дополнительная литература:

1. Константинова Л. А. Грамматика русского языка [Электронный ресурс]: Учеб.пособие / Л.А. Константинова, Н.Н. Гончарова, А.Н. Жукова; Под ред. Л.А. Константиновой. - М.: Флинта: Наука, 2011. - 256 с. - Режим доступа: // http://znanium.com/bookread.php?book=304030

2. Соловьёва Н.Н. Полный справочник по русскому языку: Орфография. Пунктуация. Орфоэпия. Лексика. Грамматика. Стилистика [Электронный ресурс]. - Москва: ООО 'Издательство Оникс': 'Издательство 'Мир и образование': 'Издательство Астрель', 2011. - 464 с. - Режим доступа: // http://www.bibliorossica.com/book.html?currBookId=3486

3. Киселев, Г. М. Информационные технологии в педагогическом образовании [Электронный ресурс] : Учебник для бакалавров / Г. М. Киселев. - М.: Дашков и К, 2013. - 308 с. // http://znanium.com/bookread.php?book=415216

4. Информационно-предметное обеспечение учебных дисциплин бакалавриата и магистратуры: Учеб.-метод. пособие / Н.А.Логинова - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. - 124 с. http://znanium.com/bookread2.php?book=460217

7.3. Интернет-ресурсы:

www.gramota.ru - Грамота.ру

www.gumer.info - Библиотека Гумер - гуманитарные науки

www.rsu.ru - Электронная библиотека и материалы сайта КПФУ

www.slovari.ru - Электронные словари

www.wikipedia.ru - Универсальная энциклопедия

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Синтаксис татарского языка" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Компьютерный класс, представляющий собой рабочее место преподавателя и не менее 15 рабочих мест студентов, включающих компьютерный стол, стул, персональный компьютер, лицензионное программное обеспечение. Каждый компьютер имеет широкополосный доступ в сеть Интернет. Все компьютеры подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене.

Для проведения занятий по "Синтаксису современного татарского языка" необходимы учебная и учебно-методическая литература, сборники текстов произведений татарских писателей и поэтов, а также демонстрационные материалы.

Необходимы следующие технические средства:

1. Мультимедийный компьютер с выходом в Интернет, с пакетом прикладных программ (текстовых, графических, презентационных).
2. Мультимедиапроектор.
3. Сканер.
4. Принтер.
5. Копировальный аппарат.
6. Ноутбук.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 45.03.01 "Филология" и профилю подготовки Прикладная филология: татарский язык и литература, журналистика .

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Автор(ы):
Мирзагитов Р.Х. ____________________
Сагдиева Р.К. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

Рецензент(ы):
Галиуллина Г.Р. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ